ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук професора **ПОЛІЩУКА Сергія Степановича** на дисертаційне дослідження **СКРИПИ Ольги Любомирівни** на тему «**Морфофункціональне обґрунтування дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба при переломах нижньої щелепи**», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради ДФ 76.600.043 створеної згідно наказу ректора закладу вищої освіти Буковинського державного медичного університету №64/Д від 09.08.2022 р. на підставі рішення Вченої ради БДМУ №11 від 22.06.2022 року з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

Актуальність теми дисертації.

Переломи нижньої щелепи - це травматичне пошкодження, яке супроводжується не тільки порушенням цілісності кісткової тканини, а також м'яких тканин обличчя та скронево-нижньощелепних суглобів. Сьогодні й надалі залишається актуальним пошук відомостей про будову та функції СНЩС та навколосуглобових тканин у нормі та патології, що становлять цінність для уточнення причин виникнення у хворих стійких форм дисфункції СНЩС, обумовленої переломами нижньої щелепи різної локалізації, аналіз даних, виявлення факторів хронізації та визначення диференційованого підходу до профілактики та лікування.

Дисфункція СНЩС - це порушення нормальної діяльності суглобів, що супроводжується змінами об'єму, напрямку рухів нижньої щелепи, а також болем та сторонніми звуками при рухах, порушенням жування, вимови, головним болем, відчуттям закладеності вуха. За даними різних авторів цим поширеним захворюванням страждає від 20 до 86% людей різної статі та віку. Найчастішою причиною виникнення дисфункції більшість дослідників вважають порушення прикусу, положення та

зміщення внутрішньосуглобового диска, дистопію та захворювання жувальних м'язів, стан зв'язкового апарату.

Дотепер не з'ясовано механізм виникнення функціональних м'язево-суглобових порушень при переломах нижньої щелепи різної локалізації, методи діагностики, котрі застосовуються сьогодні, не мають повної інформативності та потребують удосконалення. Посттравматичні м'язево-суглобові дисфункції не виділені в окрему нозологічну форму і розглядаються, як синдром патології скронево-нижньощелепного суглоба або інших кістково-м'язових елементів зубощелепної системи. Відсутні схеми лікування м'язево-суглобових порушень, спричинених переломами нижньої щелепи різної локалізації залежно від клінічного перебігу, строків, що передують порушенням у СНЩС.

Тому проблема вдосконалення наявних та розробка нових, патогенетично обумовлених методів лікування та реабілітації, хворих при переломах нижньої щелепи до повного одужання, є актуальною та своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана на базі кафедри хірургічної стоматології та щелепно-лицевої хірургії Буковинського державного медичного університету МОЗ України та є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри ортопедичної стоматології на тему: «Мультидисциплінарний підхід до діагностики, лікування та профілактики основних стоматологічних захворювань зі збереженням регенеративних властивостей тканин і відновлення протетичних властивостей анатомічних структур у мешканців Північної Буковини» (№ держреєстрації 0116U002929), а її авторка Скрипа Ольга Любомирівна, є співвиконавцем даної роботи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки, рекомендації отримані на достатньому клінічному матеріалі з використання сучасних інформативних методів дослідження та детальній статистичній обробці матеріалу, що в цілому дозволило обґрунтувати ряд положень, які мають вагоме теоретичне і практичне значення. Результати роботи відповідають запланованій меті та завданням дослідження. Робота виконана на сучасному науково-методичному рівні із застосуванням принципів доказової медицини. Достатня для статистичної обробки кількість клінічних спостережень дозволяє вважати отримані результати вірогідними. Наукові положення, висновки, рекомендації, які сформульовані в дисертації, одержані на достатньому фактичному матеріалі: обстежено 164 хворих, котрі лікувалися з приводу переломів нижньої щелепи різних локалізацій.

При виконанні дисертаційного дослідження здобувачка наукового ступеня керувалася принципами біомедичної етики щодо проведення наукових медичних досліджень за участі людини з дотриманням основних положень GCP (1996 р.), Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину (від 04.04.1997р.), Гельсінської декларації Всесвітньої медичної асоціації про етичні принципи проведення наукових медичних досліджень за участі людини (1964-2013рр.), наказу МОЗ України № 690 від 23.09.2009 р., про що свідчить висновок Комісії з питань біомедичної етики БДМУ, зроблений на підставі аналізу рукопису дисертації (протокол № 4 від 18.12.2021р.).

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів.

У дисертаційному дослідженні вперше вивчені особливості рухів головок нижньої щелепи у хворих з розладами СНЩС при травматичних ушкодженнях нижньої щелепи, з'ясовані ультразвукові особливості стану

скронево-нижньощелепного комплексу залежно від місця локалізації перелому.

Цікавим елементом наукової новизни є проведене автором дослідження електронної аксіографії у процесі реабілітації даного контингенту хворих, а також, дослідження параметрів ультразвукової діагностики СНЩС при переломах нижньої щелепи та доповнення й оновлення закономірностей та специфіки даних щодо електроміографічних показників *m. massetery* в осіб з дисфункцією СНЩС.

Особливої уваги заслуговує дослідження дисертантки, що направлене на розробку алгоритмів комплексного лікування дисфункції СНЩС, пов'язаної з переломами нижньої щелепи різної локалізації, що містить нові схеми з використанням функціональних, фізіотерапевтичних і фармакологічних факторів, а також оцінка ефективності проведеного лікування у найближчі та віддаленні терміни спостереження у даного контингенту хворих.

Практичне значення одержаних результатів.

Впровадження результатів проведених досліджень в практичну медицину дозволять покращити якість діагностики, пришвидшити репаративні процеси та скоротити терміни лікування хворих з дисфункцією СНЩС при переломах нижньої щелепи.

Матеріали дисертації широко впроваджені у навчальний процес закладів вищої освіти України.

Способи діагностики та лікування дисфункцій СНЩС при переломах нижньої щелепи різної локалізації використовуються при плануванні стоматологічної допомоги в ОКНП «Чернівецька обласна клінічна лікарня».

Апробація результатів дисертації, повнота викладу основних положень, висновків і рекомендацій.

Основні положення дисертаційної роботи представлено на науково-практичних конференціях. Результати проведених досліджень опубліковано у 10 наукових праць серед яких 5 статей у фахових наукових виданнях України, 3 – у закордонних виданнях (з них 2 статті входять до міжнародної наукометричної бази Scopus) та 2 тези у матеріалах конференцій. Отримано патент корисну модель України (№142262).

Оцінка структури, змісту та форми дисертації.

Дисертація викладена державною мовою на 200 сторінках друкованого тексту, з яких основного 155. Робота має загальноприйняту структуру і складається з анотації українською й англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, огляду літератури, матеріалів та методів дослідження, трьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, списку використаних джерел літератури, додатків. Дисертацію доповнено 22 рисунками та 24 таблицями. Список використаних літературних джерел включає джерела останніх років та відповідає темі проведених досліджень, включає 285 праць, з яких 234 латиницею.

Анотація містить стислий виклад основних положень та результатів дисертаційного дослідження, оформлена згідно з вимогами, наведено список наукових праць, в яких опубліковані основні результати дисертації та які засвідчують апробацію матеріалів наукового дослідження.

У ***Вступі*** на 5 сторінках друкованого тексту обґрунтовано актуальність теми запланованого дослідження, наведено відомості щодо зв'язку з науковими програмами, планами та темами, чітко сформульовано мету і завдання роботи, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, аргументовано новизну і практичне значення

отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації та опублікування, а також особистого внеску дисертанта.

У ***Розділі 1*** «Сучасні тенденції діагностики та лікування дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба на тлі переломів нижньої щелепи різної локалізації (огляд літератури)» на 26 сторінках викладено аналіз інформації з наукових літературних джерел. Розділ складається із 3 підрозділів, у яких чітко, систематизовано, узагальнено та структуровано викладено клінічно-функціональну характеристику дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба, а також висвітлено сучасні аспекти етіології дисфункції СНЩС, методи її дослідження та лікування при переломах нижньої щелепи. Вдало висвітлено недостатньо дослідженні питання з чого стає зрозумілим необхідність проведеної роботи.

У ***Розділі 2*** «Матеріали методи дослідження» лаконічно та змістовно описано дизайн та методологічні підходи даного дослідження. Розділ викладений на 22 сторінках, містить 4 підрозділи, ілюстрований 1 формулою, 7 рисунками та 3 таблицями. Наведено дані щодо організації та умов проведення дослідження відповідно до біоетичних норм, надано характеристику групам дослідження із зазначенням принципів їх формування, критеріїв включення та виключення.

Розділ 3 «Характеристика поширеності клінічних особливостей скронево-нижньощелепних розладів у хворих з переломами щелеп різної локалізації», викладений на 21 сторінці друкованого тексту. Фактичний матеріал ілюстровано 6 таблицями та 4 рисунками. У розділі представлені дані щодо частоти виникнення скронево-нижньощелепних розладів у хворих з переломами нижньої та поширеності при переломах пришийкової ділянки суглобової головки та вінцевого відростка нижньої щелепи. Авторка встановила превалювання однофункціональних суглобових розладів та багатофункціональних – «оклюзійно-суглобових» розладів.

Розділ 4 «Результати функціональних досліджень скронево-нижньощелепного суглоба у хворих з переломами нижньої щелепи різної локалізації» містить 3 підрозділи. Його викладено на 27 сторінках друкованого тексту та проілюстровано 9 таблицями та 5 рисунками.

Перший підрозділ присвячений оцінці показників якості аксіограм у хворих з переломами нижньої щелепи різної локалізації на тлі дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба. За результатами електронної аксіографії доведено, що максимальні зміни відхилення амплітуди руху СГНЩ досліджувались у хворих з переломами нижньої щелепи у пришийковій та вінцевій ділянках, що підтверджувалось відсутністю оптимальної якості аксіограм. Погану якість аксіограм визначали при багатофункціональних розладах СНЩС частіше, ніж при однофункціональних.

У другому підрозділі наведено дані електроміографії у хворих з переломами нижньої щелепи різної локалізації при дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба. Встановлено, що у стані фізіологічного спокою зростала частота та амплітуда коливань *m.masseter* та при багатофункціональних розладах СНЩС параметри, котрі вивчались, були вищі ніж при однофункціональних розладах. У стані фізіологічної напруги частота і амплітуда коливань *m. masseter* знижувалась, при багатофункціональних розладах була нижче, ніж в осіб з однофункціональними розладами СНЩС, при збільшенні коефіцієнта асиметрії. Значення індексу відхилення функції скорочення жувальних м'язів при багатофункціональних розладах, у середньому сумарно, було нижче, ніж при однофункціональних розладах.

В третьому підрозділі відображено результати ультразвукового дослідження скронево-нижньощелепного суглоба у хворих з переломами нижньої щелепи різної локалізації. Проведення УЗД дозволило визначити позицію диска, наявність суглобової рідини, ступінь контрактури жувальних м'язів, ступінь змін, які були найбільшими при

одно- та багатофункціональних розладах у хворих з переломами у пришийкових та вінцевих ділянках нижньої щелепи.

Розділ 5 «Оцінка ефективності лікування хворих з дисфункцією скронево-нижньщелепного суглоба після переломів нижньої щелепи» складається з 3 підрозділів. Його викладено на 25 сторінках друкованого тексту, доповнено 6 таблицями, 6 рисунками.

У першому підрозділі автором наведений аналіз клініко-рентгенологічних результатів лікування хворих з дисфункцією СНЩС на тлі переломів нижньої щелепи. Встановлено, що через один рік спостережень нормалізацію клінічної симптоматики було об'єктивізовано у 77,4% хворих основної групи, проти, у середньому, 19,1% обстежених до лікування, що підтверджувалось найнижчими значеннями ІД СНЩС в осіб основної групи, як стосовно значень до лікування, так і по відношенню до даних у хворих контрольної групи. При цьому, нормалізація рентгенологічної симптоматики перевищувала середні дані до лікування в осіб основної групи.

У другому підрозділі висвітлено результати функціональних досліджень після лікування у хворих з дисфункцією СНЩС на тлі переломів нижньої щелепи. За даними аксіографії, у пацієнтів основної групи оптимальна якість аксіограм зустрічалась у 5,5 раза частіше стосовно даних до лікування, та у 1,9 раза перевищувало кількість осіб контрольної групи з оптимальною якістю аксіограм. Погана якість аксіограм, після проведеного лікування об'єктивізувалась у 9,1% хворих основної групи проти 33,3% контрольної групи. Позитивна клінічна динаміка підтверджувалась зростанням даних індексу відхилення функції скорочення жувальних м'язів у осіб основної групи, при відсутності позитивної динаміки значень індексної оцінки у пролікованих контрольної групи.

У третьому підрозділі наведено результати ультразвукового дослідження СНЩС у хворих з переломами нижньої щелепи у різні лікувальні терміни.

Застосування запропонованої дисертантом лікувальної методики сприяло нормалізації УЗД-параметрів, які визначали у 83,7% осіб основної групи, та у 65,9% пролікованих контрольної групи, де для курації дисфункції СНЩС використовувались традиційні лікувальні заходи, проти 49,8% хворих з нормативними показниками УЗД до лікування.

Розділ «***Аналіз та узагальнення результатів досліджень»*** викладено на 16 сторінках друкованого тексту. У розділі вміло проведено узагальнення основних положень дисертаційної роботи, які об'єктивно та ретельно порівняні з даними сучасних вітчизняних та іноземних досліджень. Авторка чітко показала новизну та здобутки своєї роботи.

5 висновків, які сформулювала Скрипа Ольга Любомирівна, логічно випливають з одержаних результатів, науково обґрунтовані, відповідають меті та завданням дослідження, побудовані за змістом дисертації, мета роботи реалізована.

Бібліографічний список використаних джерел оформлений з використанням *Springer Vancouver Style*, охоплює 38 сторінок рукопису дисертації.

Додатком до дисертації є акти впровадження результатів наукового дослідження

Разом із загальною позитивною оцінкою дисертаційної роботи необхідно вказати на окремі граматичні та механічні помилки при оформленні дисертації.

Дозвольте зупинитися на зауваженнях та побажаннях:

1) У розділі 1 зустрічаються невдалі літературні звороти, орфографічні помилки.

2) У розділі 2 не слід було детально описувати методику обстеження стоматологічного хворого, достатньо зробити посилання на літературу.

3) Доцільно було описати більш детально основні клінічні симптоми скронево-нижньощелепної дисфункції у розділі 3.

Проте, ці зауваження не знижують наукової цінності дослідження та його практичної значущості.

Дотримання принципів академічної доброчесності.

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак фабрикації та фальсифікації. Текст представлених матеріалів дисертації Скрипи Ольги Любомирівни на тему «Морфофункціональне обґрунтування дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба при переломах нижньої щелепи» є оригінальним. Дисертація та наявні за її темою публікації не містить академічного плагіату.

Після аналізу дисертаційної роботи виникли наступні запитання до здобувачки:

1. Як ви визначали ступінь важкості скронево-нижньощелепних розладів?

2. Які зміни Ви спостерігали при ультразвуковому досліджені у хворих груп дослідження після проведеного лікування?

3. З якою метою і чим саме ви керувались при виборі суглобової шини марки «TMJ»?

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

На підставі викладеного аналізу стверджую, що дисертаційна робота **СКРИПИ Ольги Любомирівни** на тему «**Морфофункціональне обґрунтування дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба при переломах нижньої щелепи**» за актуальністю теми, сучасним методичним рівнем виконання, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів, обґрунтованістю і достовірністю

наукових положень і висновків, дотриманням принципів академічної доброчесності відповідає наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та положенню Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань «22 – Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія», а її авторка **СКРИПА Ольга Любомирівна**, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії.

Офіційний опонент
професор кафедри хірургічної стоматології
та щелепно-лицевої хірургії
Вінницького національного
медичного університету ім. М.І.Пирогова,
доктор медичних наук, професор **Сергій ПОЛІЩУК**

Міністерство охорони здоров'я України * Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова * Ідент. код 02010699

Підпис Поліщука С.
завіряю
спеціаліст відділу кадрів
Вінницького національного
медичного університету
ім. М. І. Пирогова
«___» _____ 20___ р.